

Annexe 2 : Script: Het Filosofisch Café: Let's Talk F: Feminisme anno 2021

Omroepster : Sanne Helbers (SH)

Spreker : Linda Duits (LD)

SH : Goeienavond allemaal, welkom bij een nieuwe editie van het Filosofisch Café. Een programma van Studium Generale TU Delft en Theater de Veste waar we vanavond aanwezig zijn. Mijn naam is Sanne Helbers, programmamaker bij Studium Generale en Studium Generale maakt of 75 jaar publieksprogramma's, talkshows, debatten, workshops en lezingen uiteraard met als doel academische verbreding en het stimuleren van kritische reflectie en maatschappelijke bewustwording. En vandaag gaan we het hebben over feminisme. Dat is een beladen woord waar heel veel clichés omheen hangen. Het zou gaan om boze vrouwen die zich niet scheren, mannenhaters bovendien, activistisch. En er hangt ook wel een beetje een zweem omheen van dat het achterhaald zou zijn. Helaas is niets minder waar. Vorige week maandag was het internationale vrouwendag en dat is een statement dat nog altijd stevig gemaakt moet worden want de strijd voor gelijke rechten en gelijke behandeling is nog net zo nodig als de strijd voor het klimaat nu. En als we met elkaar gaan zitten wachten tot het beter wordt, dan komen we waarschijnlijk van een koude kermis thuis. Het feminisme is wel veranderd over de decennia en daarover gaan we vanavond met onze spreker Linda Duits praten die neemt ons mee in die decennia en hoe het er nu vooral uitziet. Voor we daaraan beginnen: jullie kijken via *Vimeo* de livestream. Als het goed is, is daar ook een chatbox aanwezig. Daar kun je vragen in achterlaten en die proberen wij zo goed mogelijk door het programma te verweven, dus doe dat ook vooral. Als het niet werkt, bel even naar het theater. Er zitten mensen klaar om je te helpen als er iets misgaat. En ik wil heel graag even de stemming peilen bij jullie, hoe je er thuis bij zit en hoe je in het onderwerp zit. Dus ik zou jullie vragen of je willen gaan naar www.slido.com. Dat is s l i d o . com. En daar kun je de code 9292 invoeren. Als het goed is, is er nu ook een dia in beeld met daarop een QR-code die kun je scannen met de camera van je telefoon. Kom je direct ingelogd in de juiste omgeving en anders 9292 is de code die je in kan voeren op slido.com. En dan heb ik een eerste vraag aan jullie en die luidt: waar denk je aan bij feminisme? En het kan een woord zijn of het kunnen een paar woorden zijn. Je kan meerdere antwoorden geven dus voer vooral in. Ik kijk even met jullie mee en de eerste komen al binnen.

LD : Ik ben heel blij dat je die vraag niet aan mij stelt! Ik ben benieuwd wat mensen zeggen.

SH : Pas op, misschien kom ik nog bij jou! Kijk, de antwoorden stromen al binnen, zie ik inderdaad. En wat het meest naar boven komt tot nu toe is Dolle Mina, vrouwenrechten, gelijkheid. Gelijkwaardigheid, zie ik ook. Strijd, zie ik staan. Activisme, vrouwen, gelijke

rechten. Dat komt toch wel het meest naar voren, vrouwenrechten en gelijkwaardigheid. Ik kan ook een beetje noodzakelijk, zie ik ook iemand. Je kan het nog een beetje invoeren.

LD : Mooie antwoorden.

SH : Ja, zeker. Zeker, ja. Heel positief.

LD : En heel positief ook allemaal.

SH : Fanatiek. Ik ben ook even op zoek... Opzij, onafhankelijkheid, activistisch staat er toch ook wel bij. Beweging, Simone de Beauvoir. Na, de gelijke rechten is wat het meest naar voren komt. Dat staat wel centraal.

LD : Nou, dat komt, denk ik, ook wel af vrij met als je feministen zelf vraagt waar feminisme voor staat. Dan komen ze vaak daar ergens uit.

SH : Ja, gelijke rechten.

LD : Ja, gelijke rechten. Het radicale idee dat mannen en vrouwen gelijk of gelijkwaardig zijn.

SH : Ja, precies. Nou, dan zit dat toch wel goed in de koppies bij mensen. Ik ga naar de tweede vraag. Dank jullie wel, ik ga deze afsluiten, dan kun je er niet meer op invullen. En dan gaan we nu naar de tweede vraag en dat is: zou je jezelf feminist noemen? Dit is een meerkeuzevraag. Nou, Linda?

LD : Oh ja, het hangt echt heel erg van het moment af. Dus op sommige momenten ben ik: ja, natuurlijk ben ik feminist, uiteraard, ben ik een feminist! Maar het gebeurt soms ook wel dat ik het even gehad heb met bepaalde feministen. Feminisme is niet één club maar er zijn heel veel verschillende stromingen. Ik kijk laatst week een film en ik vond het zo slecht gedaan dat ik echt ook twitterde: "Ik zeg meteen mijn lidmaatschap van de club weer op." Dat gebeurt ook, ja.

SH : Wel, ja. Ik zie nu de 70% zegt: "Ja zeker, volmondig!" Dus, er zijn 20% die zegt: "Hmm, misschien, misschien". Er is 4% die zegt: "No way José!" En er is 4% die zegt: "Ik ben een man, dus nee." Oh ja, er ook nog 4% die zegt: "Mooi weer vandaag?" die wil het er gewoon niet over hebben. Het kan ook. Dan vind ik het positief dat je wel bent aangehaakt vandaag.

LD : Precies, ja.

SH : Dat klinkt daar wel heel goed. Nou, veruit de meeste zeggen, 66%, "Ja, zeker, ik noem mezelf feminist". Dank u wel voor jullie bijdrage hierin, dan weten wij ook een beetje hoe het publiek erin zit vandaag. Wij gaan vanavond met Linda Duits hierover praten. Schrijver, publiciste en zelfstandig onderzoeker. Ze schreef vorig jaar een liefdesbrief aan feminist van het eerste uur, Simone de Beauvoir, die zal helaas wel altijd onbeantwoord blijven.

Maar gelukkig heeft ze genoeg eigen vernieuwende ideeën over onderwerpen zoals feminisme, diversiteit, gender en seksualiteit. Ze schreef het boek *Dolle mythes, een frisse factcheck van het feminisme* en onlangs eindelijk weten wat seksistisch is. Dat is fijn dat we dat dan eindelijk kunnen weten. Ze schopt graag tegen culturele vanzelfsprekendheden aan en vanavond gaat ze met ons kijken naar het feminisme van vandaag de dag. Linda Duits, welkom.

LD : Dank u wel voor deze mooie inleiding.

SH : Ja, mag ik jou vragen of jij het podium wilt pakken?

LD : Zeker, zeker, ik heb er zin in. Ook al is de zaal hier... Ik zei net al: ik mis echt alle mensen die dan anders hier hadden gezeten. Welkom allemaal. *Let's talk F: Feminisme anno 2021*. En ik heb op mijn eerste slide, heb ik een still gezet uit videoclip *WAP*. *Wet Ass Pussy* staat dat voor. Ik vroeg me af of jullie een overeenkomst zien tussen deze twee dames en deze meisjes. Misschien kunnen jullie daar thuis, zeker als je met elkaar op de bank zit, eens over nadenken wat de overeenkomst zou zijn tussen *WAP* en deze meiden die daar een selfie aan het maken zijn. En ik wil graag beginnen met iets, een klein stukje uit mijn boek. Sanne zei het net al: ik heb een boek geschreven over feminisme toen en nu. *Dolle mythes* heet het. En er wordt op verschillende manieren naar feministen, ik moet eigenlijk zeggen, naar feministen gekeken, en het boek heet *Dolle mythes*. Dus het gaat over mythes over feminisme toen en nu. En ik wil graag beginnen met iets eigenlijk, over die tweede feministische golf en een rijtje clichés. *“Zeg: Tweede golf en je krijgt een rijtje clichés over soepkippen, trutten en haaibaaien. Ze droegen altijd tuinbroeken maar nooit beha's of make-up. Ze waren verongelijkt of écht boos. Ze deden aan kringgesprek en praatgroepen en aan activistische spelling. Eenzijdig, onredelijk en vooral hysterisch. Het waren zorgweigeraars, van die types die principieel geen koffie voor anderen inschonken tijdens een vergadering. Dat was geëmancipeerd. Het waren dogmatische drammers, of, op z'n Duits, Prinzipienreiter. Manwijven met spierballen, kenauus met okselhaar. Het is dat de term transgender toen nog niet bestond want anders waren ze dat zeker ook geweest. Mijn favoriet in het rijtje is blauwkous. Ik moest dat even opzoeken. Het is een geleerde vrouw of een vrouw die als geleerd wil gelden. Blijkbaar was het toen echt lullig om een vrouw slim te noemen.”* Nou, die karikaturen, die horen we nog vaak zeker over de tweede feministische golf. Maar feminisme wordt al lang niet meer als vies gezien. Dat is een hele lange tijd wel zo geweest. Ik ben zelf geboren in 1976, echt een kind van de tweede golf om het zo maar te zeggen. En toen ik opgroeide in de jaren 90, toen ik puberde, was feminisme echt een f-woord. Het was een vies woord waar ik zelf me *no way* zou mee willen associëren. Dat duurde lang, dat f-woord. Toen ik genderstudies begon te geven in 2013, denk ik, dat ik daarmee begon, toen was het voor veel van de studenten, ook die dus

genderstudies kozen, echt nog, een woord dat ze liever niet op zichzelf plakten. En dus in de loop van de jaren 10, zag ik dat veranderen. Wat is er nou gebeurd en hoe ziet dat nieuwe feminisme eruit? Wat willen die nieuwe feministen? Vandaag, wil ik het een klein beetje over het verleden hebben zodat we het heden beter kunnen begrijpen. Het is niet de bedoeling dat jullie vanavond allemaal feminist worden, had ik opgeschreven. Dat het hoeft ook niet want het merendeel van jullie is dat al. Maar ik zou het wel leuk vinden als een gedeelte van die mensen die net zeiden “No way” of “Mooi weer vandaag” toch een beetje mee komen want uiteindelijk, er was ook een optie “Nee, want ik ben man”, geloof ik. Kijk het uiteindelijk, draait het om ons allemaal. Het draait niet alleen om vrouwen want zoals ik altijd... Wacht, hier is er eentje weg. Dat gaat te snel. Zou hij er nog tussen staan? Ja! Zoals ik altijd zeg, het patriarchaat naait ons allemaal en niet alleen maar vrouwen. Ik zei al: ik wil eerst met jullie even terug naar de jaren 50. En de jaren 50 waren echt een periode van toekomstdenken. Het was heel futuristisch. Na de Tweede Wereldoorlog, de economie werd opgebouwd. Er kwamen grote veranderingen, bijvoorbeeld, in huishoudelijke apparaten en er werd gedacht aan hoe ze bijvoorbeeld de keuken van de toekomst eruitzien. Die zou eruitzien dat een vrouw een beetje in het rond zou dartelen, heel veel vrije tijd over zou houden, die ze bijvoorbeeld kon gaan besteden aan badmintonnen of aan lekker badderen. En niemand eerlijk zag voor zich dat de toekomst eruit zou zien zoals de toekomst eruit is gaan zien, namelijk dat vrouwen zouden gaan werken. In de Tweede Wereldoorlog, met name in de Verenigde Staten, gingen vrouwen deelnemen aan die oorlogseconomie. Dus vrouwen hadden in fabrieken gewerkt, ze hadden meegedraaid in dat economisch leven en vervolgens, toen de oorlog voorbij was, werden ze allemaal weer teruggestuurd naar huis. Een aantal van die vrouwen studeerden, die kón studeren. Ook in Nederland, gebeurde het dat. En vrouwen gingen naar het hoger onderwijs. Daar hadden ze toegang toe. Maar het idee was: als je ging trouwen, dan moest je sowieso stoppen met werken. Naar de universiteit ging je eigenlijk vooral om een huwelijkspartner te vinden, dus dat studeren was voor niets. Tel daar nou bij op de komst van al die fijne, huishoudelijke apparaten die daadwerkelijk tijd bespaarden. Als je nadenkt over hoe ontzettend veel tijd het bespaart dat je een wasmachine hebt of een afwasmachine. Na, wat je dan vervolgens zag, was zeker als je denkt aan Amerika, aan suburbia, dat dus vrouwen die hadden gestudeerd, die konden van alles, maar die moesten verplicht thuis zitten. En thuis hadden ze helemaal niets meer te doen terwijl vóór de Tweede Wereldoorlog was zo'n huishouden daadwerkelijk veel werk. Dan was je daar de hele dag tijd aan kwijt om dat te runnen. Dus die vrouwen die waren bored out of their minds. Dat is iets wat Betty Friedan, een bekende Amerikaanse feminist, oppikte en zij schreef daar een boek over, *The Feminine Mystique*. En dat wordt gezien als het begin van de tweede golf in Amerika omdat zij daarin problemen signaleerde die waar heel veel vrouwen zich in herkenden. Gevoelens van nutteloosheid, gevoelens van ontevredenheid over dat de zorgtaken niet verdeeld werden tussen mannen en vrouwen. En in de jaren ne- of wel in

Europa, in Nederland, waren de jaren 50 wat minder futuristisch ingesteld. Erg gezapig. Maar dan in de jaren 60 komt de Ontzuiling. Er ontstaan allerlei nieuwe clubjes, jonge mensen met allemaal nieuwe ideeën, waaronder *Man-Vrouw-Maatschappij*. Een club opgericht door mannen en vrouwen samen en het idee was dat zij samen de emancipatie gingen oppakken. Dit was iets wat je samen ging doen, mannen en vrouwen samen. Dat was ook het idee van Dolle Mina, bij heel veel mensen bekend, zo bleek ook net. En ik wil jullie een stukje laten zien uit een documentaire over Dolle Mina waarin ze bespreken hoe de eerste acties die Dolle Mina ging voeren, hoe die vorm kregen.

Documentaire sur Dolle Mina :

Présentateur : Dat werd eigenlijk min of meer ook door Brandpunt bepaald, dat we op een dag al die acties in principe zouden voeren en dat we dan in een klap even bekend zouden worden.

Première intervenante : Iemand heeft gezegd: "Er is geen vrouw in Nyenrode? We moeten gaan".

Deuxième intervenante : Ik kende een fotograaf, volgens mij van het ANP, en die heb ik gezegd: "We gaan iets gigantisch doen, heb je zin om mee te gaan?" En die is toen meegegaan bij de eerste actie.

Première intervenante : Ik geloof dat ze met twee auto's zaten we, weinig waren we.

Voix off : Zo drongen de dames ook een kostschool, gevestigd in een kasteel, binnen waar zakenlui worden opgeleid en waar dames taboe zijn. En dat liep uit op een enorm vechtpartijtje tussen dames en heren.

Première intervenante : En in Amerika verbrandden ze, geloof ik, bh's en korsetten en dingen, dus dat gingen wij ook doen. Nou dat kon mooi achter Nyenrode aan. Ik geloof dat het een korset was van de oma van Ada Groot die we hadden gekregen. Een korset of een grote bh er nog bij. Dat hebben we verbrand bij het Wilhelmina Drucker standbeeld. Staan we voor op een rij. Maar dat was nog niks, want de dag daarna gingen we dus die andere dingen doen. Er was ook een heel rijtje van acties gepland. En er was bijvoorbeeld in stad de mannen nafluiten. Dus liepen we door de stad met een stelletje meiden naast mekaar.

Homme dans la rue : Jullie fluiten nu allerlei mannen na op straat, waarom doen jullie dat?

Femme dans la rue : Het is gewoon ontzettend vervelend dat je nergens kan lopen zonder dat je door mannen bejegend wordt of dat ze opmerkingen maken over je uiterlijk.

Voix off : Er zijn veel acties, hier voor het Amsterdamse Stadhuis, tegen de ondergeschikte rol van de vrouw in het huwelijk.

Dolle Mina : Bent u ook een blanke slavin en wilt u dat blijven? Actiegroep de *Dolle Mina* wil afschaffing van de vrouwenlavernij.

Mariée : Geef mij dat boekje maar, want ik ben het hier helemaal mee eens.

Journaliste : Wat vindt u daarvan?

Marié : Ik vind het erg leuk en ik begrijp heel goed... Er zijn wel enige gronden, maar ik geloof meer dat het niet aan de opvattingen van de mensen ligt, maar dat... Ja.

Mariée : Oh, hé !

Première intervenante : Toen was de hel los, want dat was 's avonds om een uur of half negen na het nieuws zoals staat het op tv, en de stel jonge meiden, nog wat jongens en dan met dat bruidspartje stond pontificaal in beeld dat soort dingen. Dat slaat wel aan.

LD : Ja, dus, wat ik mooi vind in dit beeld om te laten zien is het belang van media. Dolle Mina wist heel goed hoe zij de media moesten inschakelen. Televisie was nog relatief nieuw maar die beelden, die kwamen allemaal bij de ganse natie de huiskamer in en iedereen was in een keer bekend met *Dolle Mina*. *Dolle Mina* was een van de meest bekende clubjes maar zeker niet de enige. Ik noemde net al even *Man-Vrouw-Maatschappij*. Er waren verschillende clubjes, losse samenwerkingsverbanden en ontzettend veel onenigheid. Er was nooit sprake van één soort feminisme in die tweede feministische golf. Onenigheid bijvoorbeeld over: hebben we het nou eigenlijk alleen over het huishouden en de verdeling van taken of speelt marxisme ook een rol? Enorme discussies zijn er gevoerd over. Zijn we feministische socialisten of socialistische feministen? Hoe zit het eigenlijk met de rol van lesbische vrouwen? De rol van zwarte vrouwen? Dus het was een samenraapsel van clubjes, netwerken, wat meer formele organisatievormen, die samen die tweede feministische golf maakten. Ik noemde al de tweede feministische golf. Als er een tweede feministische golf is, dan was er vast ook een eerste feministische golf. Die zien we altijd, die lokaliseren we ongeveer tussen 1850 en zo 1920 en de inzet van de eerste golf was echt: mee willen doen. Vrouwen wilden meedoen. Dus ze streden voor kiesrecht en ze streden voor toegang tot het hoger onderwijs. Een bekende naam hier is Aletta Jacobs die een van de eerste vrouwelijke studenten geneeskunde was. Dus mee willen doen was echt het belangrijke aan die eerste golf. En heel veel van die doelen werden bereikt en vrouwen kregen kiesrecht. Die toegang tot het hogere onderwijs werd ook geregeld. Daarna was er een periode van eigenlijk een soort carrièrevrouwen. Er zijn reclamespotjes uit de jaren 20 en 30 waar je echt een carrièrevrouw door een grote stad ziet lopen. En dat zakte dus weer vervolgens een beetje in allemaal. Die tweede feministische golf die kan je zien als: "Breek de ketenen!" Het ging erover om uit te zoeken wat het betekent om vrouw te zijn. Vrouwen signaleerde grote ongelijkheid op allerlei terreinen, vooral in het

huishouden maar ook op andere vlakken. En onder de slogan *het persoonlijke is politiek* kaartten ze die ongelijkheden aan. *Het persoonlijke is politiek* betekent verschillende dingen. Het betekent bijvoorbeeld dat wat er achter de voordeur gebeurt, waar vaak over gezegd wordt: daar gaat de politiek niet over. Zeker in Nederland, achter de voordeur, mag je doen wat je wilt. Maar feministen van die tweede golf zeiden: "Nee, juist achter de voordeur, wat zich daar afspeelt, dat is politiek." Vrouwen kwamen samen in praatgroepen. Nou, dan gaan vrouwen praten over alle problemen die ze hebben en dat was politiek, want vrouwen kwamen erachter dat zij niet de enigen waren die problemen hadden met seks met hun man bijvoorbeeld, dat ze niet de enigen waren die de problemen ondervonden die zij voelden. En dat betekent wat dat "persoonlijk is politiek" is. In de tweede feministische golf zijn er grote successen behaald. In Nederland ging dat vooral op het vlak van huiselijk geweld. Blijf van mijn lijfhuizen werden bijvoorbeeld opgericht en op het punt van abortus zijn grote successen behaald. Ik zei het net al: ik ben een kind van de tweede golf en ik heb heel erg mee kunnen varen op die successen van die tweede golf. Na, hebben we die tweede golf gehad waarvan het begin, zo zeggen, halverwege de jaren 60, eind jaren 60, en die hebt dan beetje eind jaren 80, hebt dat een beetje uit, misschien met een uitloopje tot in de jaren 90. En dan is er onduidelijkheid over hoeveel golven zijn er nou daarna nog geweest. Hebben we nu een derde golf? Sommige mensen zeggen dat we nu een vierde golf hebben of een vijfde golf. Na, dan is er de vraag: wanneer is er sprake van een golf? Ik heb politicologie gestudeerd en dan zou ik altijd zeggen: bij zo'n golf moet het eigenlijk gaan om massamobilisatie. Je moet grote groepen op de been zien om te kunnen spreken van een golf. Dat is op dit moment wel degelijk het geval, dus er is nu een golf. Ik hou me nooit zo bezig of ik hou me altijd een beetje afzijdig van die discussie van is er nou een derde, vierde of vijfde golf. Belangrijker vind ik om te constateren dat die opleving van feminisme er ook echt is. Daarbij is dat belangrijk om te onthouden dat er tussentijds altijd feminisme is geweest en dat er ook voor die eerste feministische golf dat er ook toen al feminisme was. De oorsprong van de term *feminisme* ligt bij de Franse filosoof Charles Fourier en al in 1808 schreef hij over sociale ongelijkheid. En hij schreef dat "vrouwen door de geschiedenis heen onevenredig zijn onderdrukt". En toen ik nu weer die woorden van Fourier herlas, moest ik ontzettend denken aan de serie *Bridgerton*. Misschien hebben jullie die gekeken. *Bridgerton* gaat over begin van de 19e eeuw en de huwelijksmarkt waar vrouwen zich op begeven. Fourier die beschreef toen, en dat zie je dus in *Bridgerton*, "hoe verschrikkelijk het moet zijn voor meisjes om te weten dat ze zelf een sponsor, eigenlijk een koper, moesten aantrekken, de toekomstige echtgenoot" want daarna volgde eigenlijk een leven als lijfeigenen. Dat was dus al aan het begin van de 19de eeuw, ver voordat we die eerste feministische golf lokaliseren. Tegelijkertijd, Simone de Beauvoir, die net al even genoemd werd, schreef *Le Deuxième Sexe, de Tweede Sekse*, in 1949. Evenwel in de jaren 90, toen ik puberde, was er een beweging die heette *Riot Grrrl*. Activistische meisjes

verbonden met de punkrock. Zij maakten zines waarin ze hun ideeën verkondigden. Ze maakten keiharde schreeuwmuziek met allemaal kritiek op het patriarchaat, op heteronormativiteit, op commerciële cultuur. Dus je hebt dat idee van die golven maar dat betekent niet dat er tussentijds geen andere vormen van feminisme waren. Na, dan kom je dus nu in de periode van het nu. En dan is de vraag die natuurlijk interessant is, net als dat de vraag interessant is: waarom gebeurde er zo in die tweede helft van de jaren zestig? Waarom komt het toen zo tot uiting? Waarom leeft dat nu feminisme op? Waar strijden deze vrouwen voor? Wat ik interessant vind, is zijn theorieën over relatieve deprivatie. Relatieve achterstelling. Op het moment dat jou een betere toekomst wordt beloofd en die toekomst die komt maar niet uit, dan gaan de verwachtingen die stijgen en die lopen uiteen. Ik moet afkijken voor de camera. De verwachtingen stijgen en de omstandigheden blijven gelijk. Het kan natuurlijk ook zo zijn dat verwachtingen gelijk blijven en omstandigheden verslechteren en dat zijn eigenlijk voorwaarden voor het ontstaan van protest. En dat zie je dus ook toen ik opgroeide en feminisme een beetje vies woord vond, toen dacht ik: de ongelijkheid die er nu nog is, dat komt vanzelf nog goed, dat is gewoon een kwestie van tijd, dat kan niet anders, want ik groeide op met al deze kansen. Maar ja, dat kan je maar zolang zeggen. Op een gegeven moment stel je vast dat die beloofde gelijkheid is uitgebleven en dat is, denk ik, wat er nu aan de hand is. Dus je ziet een groep vooral vrouwen, maar zeker ook mannen, en die kijken naar hun wereld en leefomgeving en die zien dat er ontzettend veel ongelijkheid nog steeds bestaat, als het gaat over gender en seksualiteit, bijvoorbeeld ook. Je kunt dus niet langer zeggen: dat heeft tijd nodig, dit gaat vanzelf wel over. En daarom is deze groep heel strijdwaardig en strijdwaardig, zijn ze zeker. Dat betekent niet dat er nu sprake is van HET feminisme of dat er sprake is van een club waar ik net een grapje over maakte. Er is geen centraal gezag, er is geen centrale Bijbel waar iedereen het over eens is of hoe je in de leer moet zijn. Heel veel mensen maken hun eigen feminisme. Dus als je nog dan gaat kijken van welke thema's doet er nou precies toe, welke thema's zijn belangrijk voor deze groep, groepen, moet ik echt eigenlijk zeggen. Maar ik kan maar verzinnen waar iedereen het over eens is en dat is seksueel geweld. Ook in de verkiezingsprogramma's van vrijwel alle politieke partijen komt dit thema terug. Ik vind het heel belangrijk dat er iets gedaan wordt aan seksueel geweld. Nou, toen ik zo oud was, als misschien het merendeel van jullie, toen ik studeerde en ik ging uit dat in je kont geknepen werd in een club, dat hoorde er gewoon een beetje bij, dat was nou eenmaal wat er gebeurde in de nacht. En je ziet dat deze groep zegt: dat is onacceptabel, dat zou er helemaal niet bij moeten horen. Dus het gaat over thema's, de seksuele geweld gaat over thema's niet zozeer of ook wel over de onbekende verkrachter die uit de bosjes springt. Mensen vinden het heel belangrijk dat er strenger wordt ingegrepen, dat de politie meer aangiftes aanneemt, dat soort dingen. Maar het gaat dus ook over het bestrijden van wat *date rape* genoemd wordt. Dus seksueel geweld tussen mensen die elkaar

al kennen of de dingen die je overkomen op de dansvloer. Dat is, denk ik, het enige thema waar al die feministen van nu zich op verenigen. En dan zeggen ze ook nog eens een keertje, is er geen overstemming over hoe je dat probleem nu precies moet oplossen en hoever je daar dan precies in moet gaan. Na, daarna gaat het dus meteen uiteenlopen. Als je gaat kijken welke thema's er nu belangrijk zijn, en ik heb een heel lijstje voor jullie, dan is er meteen heel veel onenigheid. Sommige thema's zijn thema's die we ook in de tweede golf hebben gezien, dus dat zijn thema's van die toen dus eigenlijk niet opgelost zijn. Andere thema's zijn nieuw, of soort van nieuw. De loonkloof en gelijkheid op de werkvloer. Dit is ook zo een thema waar de meesten het eigenlijk wel over eens zijn dat dit een belangrijk issue is voor feminisme. Je hoort ook, wederom we zitten natuurlijk in de verkiezingen, we zeggen voor de verkiezingen maar ik kan natuurlijk afgestemd worden. Dit is ook iets waar je politici over hoort. Er zijn maar weinig politici die zouden verdedigen dat het terecht is dat vrouwen minder betaald krijgen dan mannen voor hetzelfde werk. Er zijn wel mensen die zeggen: "Nou, misschien komt dat omdat er parttime gewerkt wordt en misschien moeten we minder parttime werken." Die loonkloof, gelijkheid op de werkvloer is voor heel veel mensen een belangrijk thema, niet alleen voor feminisme, voor feministen. Maar zoals ik zei, het wordt meteen al een beetje ingewikkelder. Vrouwen aan de top, bijvoorbeeld. Er is aan universiteiten ontzettend veel aandacht voor. We hebben meer vrouwelijke hoogleraren nodig. In het zakenleven is er veel aandacht voor. We willen meer vrouwen in de raden van bestuur, we willen meer vrouwen aan de top van bedrijven hebben staan. Maar dit is zo'n typisch punt waar er flinke ruzie over gemaakt wordt, want er zijn ook feministen die zeggen: "Ja, maar wacht eens even, want vrouwen aan de top, dat is echt een typisch voorbeeld van wit feminisme. Dat zijn witte feministen." Met wit feminisme wordt bedoeld dat er feministen zijn die eigenlijk alleen maar voor hun eigen positie opkomen, die alleen maar met problemen bezig zijn waar zij zelf tegen aanlopen en die dus niet solidair zijn met de problemen van andere vrouwen. Dus dat vrouwen aan de top, waarvan je zou denken dat, dat is misschien ook zo'n vanzelfsprekend onderwerp, dat is helemaal niet zo. Een ander thema wat belangrijk wordt gevonden is de pink taks, de roze belasting, zou je kunnen zeggen. En dat is het merkwaardige fenomeen, dat als je bijvoorbeeld scheermesjes gaat kopen, dat dan die voor vrouwen, met een roze kleurtje meestal, een stuk duurder zijn dan die voor mannen. Of dat deo voor vrouwen een stuk duurder is dan deo voor mannen. En er zijn mensen die zich daartegen verzetten. En dan is er representatie. Representatie is echt een onderwerp dat voor deze groep heel belangrijk is geworden. Ik zei net al Dolle Mina was heel duidelijk bezig met hoe zij in beeld kwamen. Ze waren bewust van wat die media allemaal deden. Maar er was nog niet zo'n uitgebreide kritiek op het mediasysteem, zeker niet op televisie en film, als dat we nu hebben. Na, die idee of representatie, die hoor je heel veel terugkomen, heel veel mensen vinden dit een belangrijk onderwerp vanwege die beeldvorming. En wat je ziet

op televisie zou een invloed hebben op hoe je over jezelf denkt, over je eigen identiteit. Hier zien jullie Captain Marvel, de promotieposter van Captain Marvel. Een ontzettend stoere blik van Brie Larson daar. Dat was veel gedoe over zoals er vaak gedoe is, en iemand op Twitter die zei "Ze kijkt zo boos. Misschien, dat is helemaal niet fijn, ik vind eigenlijk dat vrouwen moeten lachen". Dus die had die poster fijn gefotoshopt zodat Captain Marvel in een keer moet lachen. Na, en dan zie je wat belang van representatie en genderrepresentatie want wat gebeurt er als we dit nou bij mannen gaan doen, als we mannen die boos kijken op hun superheldenposters, als we die gaan laten lachen. Dus daar zie je hier een mooi voorbeeld van. Dit is, vind ik, wel een van mijn favorieten. En het mooie hiervan is sowieso, laat het natuurlijk zien hoe er met mimes omgegaan wordt, hoe je op sociale media kunt actievoeren, dingen kunt laten zien, maar het laat ook mooi zien hoe er verschillende verwachtingen zijn over mannen en vrouwen. En dat we dus van vrouwen de hele tijd verwachten dat ze lachen. Ik sta hier ook met een glimlach deze lezing te geven. Terwijl waarschijnlijk als ik een man was geweest, had ik dat veel minder gedaan. En dan zie je dus hoe de verwachtingen uiteenlopen en dat als we dat op mannen gaan leggen, dan vinden we dat meteen grappig. Dan wordt het echt lachwekkend, als we dat van mannen zouden vragen. Representatie is dus een heel belangrijk onderwerp. Er is sowieso veel focus op media onder de jonge feministen, maar het gaat ook over rolmodellen op andere gebieden, bijvoorbeeld aan de universiteit. Het belang van dus niet alleen vrouwelijke hoogleraren, dat het belangrijk is dat vrouwen hoogleraar worden, maar ook dat het voor studenten belangrijk is dat zij zien dat vrouwen hoogleraar zijn. Maar op allerlei andere vlakken wordt heel erg nagedacht over rolmodellen en hoe je vrouwelijke rolmodellen kunt inzetten om meer gelijkheid te bereiken. Media dus, aandacht voor seksisme in de media. Hier moet ik ook even noemen, omdat we zo met die verkiezingen bezig zijn, onlangs in de *Groene Amsterdammer* mooi, naar aanleiding van de hashtag *Kutkaag* die trending was, hebben er veel vrouwelijke politici zich uitgesproken tegen seksisme dat zij ondervinden op sociale media. Het eindeloze gescheld wat ze daar moeten ondervinden en dat is echt iets waar vrouwen mee te maken hebben. Trouwens niet alleen op sociale media, vrouwelijke politici gaven ook aan dat Rutte ze minder lang liet praten tijdens het overleg. Representatie dus, ontzettend belangrijk. En dan kom ik nu bij het punt wat ik jullie voorlegde aan het begin van deze lezing, het overeenkomst tussen *Wet Ass Pussy* en die meiden met een hoofddoek die een selfie maken. Ik ga eerst een stukje van *Wet Ass Pussy* laten horen en dan kunnen jullie misschien nog even nadenken over het antwoord. Ik moet haar onderbreken want we kunnen het niet helemaal afkijken, helaas. Misschien kan dat straks nog aan het einde van de lezing. Ik heb hier een beetje verklapt op de slide en het draait om autonomie. Autonomie van de vrouw, dat is de overeenkomst tussen deze dames in deze clip en de meiden met de hoofddoek. Het gaat daarbij om het recht op lichamelijke autonomie, over wie mag er iets

zeggen over hoe jij je kleedt, wie mag er iets zeggen over jouw seksualiteit. Mijn eigen proefschrift ging over, of een van de aanleidingen voor mijn proefschrift waren, gelijktijdige debatten die er waren over meiden die van school gestuurd werden omdat ze een hoofddoek op hadden, en meiden die van school gestuurd werden omdat ze, dat was toen in de mode, van die buiktruitjes aan hadden of strings die zichtbaar waren boven hun broek, iets wat je *porno chic* zou kunnen noemen. En wat we ook weten, met die *porno chic*, ik, zie je ook heel duidelijk terugkomen in deze videoclip. In beide gevallen zag je dat er discussies werden gevoerd over de lichamen van deze meiden door allerlei mensen die die meiden zelf niet waren. En dat zie je ook in die hoofddoekdiscussie. Dus meiden die een hoofddoek dragen die worden vaak niet serieus genomen. Er wordt gezegd dat ze eigenlijk geen eigen keuzes kunnen maken, dat ze onder invloed staan van de Islam. En dezelfde dingen worden gezegd over deze meisjes die zichzelf als hele seksuele autonome vrouwen presenteren, die heel duidelijk seksueel subjecten willen zijn. En het grappige was toen deze videoclip uitkwam, kwamen er natuurlijk allerlei commentaren van mensen die daar dingen van vonden. Russell Brand, een Britse komiek, doorgaans toch heel begaan met het feminisme, zei: "is dit nou wel de kant die de goede strijd op moet?" Conservatieve commentatoren zeiden dat het einde nu helemaal zoek was, nu vrouwen zich op deze manier zo sletterig presenteerden. En je ziet dus weer dat er allerlei mannen zijn die vinden dat zij iets te zeggen hebben over wat vrouwen met hun lichaam doen en hoe vrouwen hun lichaam presenteren. Na, dus, dat thema, van die vrouwelijke autonomie, de recht op lichamelijke autonomie, zelfbeschikkingsrecht, dat is een belangrijk thema voor die hedendaagse feministen. Maar je voelt hierbij dus wel dat hier verschillend over wordt gedacht en misschien bij jullie thuis nu ook. Ik was bezig met dat lijstje thema's, verschillende thema's die er zijn. De verdeling van het huishouden, zorgtaken, dat staat nog steeds op de agenda want dat hebben die feministen uit de tweede golf niet kunnen oplossen. Interessant hierbij is dat heel veel jonge gezinnen dit heel graag willen. Dus die willen heel graag zorgen dat zij een gelijkwaardige verdeling hebben. Er is aardig promotieonderzoek van Universiteit Utrecht. Ik ben alleen even de naam vergeten op te schrijven van degene die dat heeft gedaan. Zij heeft stellen geïnterviewd voordat ze hun eerste kind kregen en net nadat ze hun eerste kind kregen en dan zie je dat bijna al die stellen voor dat ze een kind krijgen, zeggen: "Na, ja, wij gaan dat goed doen, we gaan het goed oplossen." En dan daarna zie je dat er ongelijkheid groeit. De tip hier, ga de stip, is de stelletjes die hier van tevoren een goed gesprek over gemaakt hadden, die zich bewust waren van allerlei processen die er sneaky insluipen, die kwamen uiteindelijk met de meeste gelijkwaardig zorgverdeling terecht. De verdeling van het huishouden en zorgtaken is ook een ontzettend ingewikkeld thema, is ook niet zo makkelijk op te lossen. En we zitten met een eeuwenlange erfenis van hoe we dingen aanpakken, maar het is wel een belangrijk thema. Opmerkelijk overigens is dat het voor heel veel jonge feministen niet zo belangrijk is, want dan

zie je toch ook weer vooral al voor dingen waar jij heel erg mee bezig bent en voor veel van de jonge feministen die in de jaren 20 zijn, is ouderschap nog eventjes ver weg. Een ander thema dat je de laatste tijd veel ziet is menstruatie-armoede. Het kost geld om ongesteld, nou ja, het kost geen geld om ongesteld te zijn, maar het kost wel geld als je, hoe zeg ik dat nou netjes, als je een beetje schoon voor de dag wil komen. En feministen vinden het heel oneerlijk dat die producten niet gratis beschikbaar zijn. En dit is ook weer zo'n issue waarvan je kunt afvragen: als dit op mannen van toepassing was geweest, was het dan niet al lang gratis geweest, tampons en maandverbanden? En daar wordt nu voor gestreden. Beetje in hetzelfde lijntje daarmee: abortus en reproductieve rechten is een belangrijk onderwerp dat steeds terugkomt. Abortus, eigenlijk, kunnen we daar nooit rusten. Mensen proberen voortdurend weer te tornen aan dat recht op abortus. We zien dat natuurlijk in de Verenigde Staten heel erg duidelijk. Onder Trump als het een enorme zorg en angst die ook nog niet verdwenen is. Maar ook in Nederland zijn er organisaties die voortdurend proberen de toegang tot veilige abortus te beperken op wat voor manier dan ook. Reproductieve rechten liggen daarbij in hetzelfde straatje. Dat gaat over toegang tot bijvoorbeeld anticonceptie en dit zijn onderwerpen die voor feministen belangrijk waren, en ik denk, altijd zullen blijven. We mogen daar nooit op onze lauweren rusten. Een onderwerp wat weer tot veel ruzie en onenigheid kan leiden is genderneutraliteit. Voor sommige feministen is dat heel belangrijk, voor mij is dat bijvoorbeeld, dat is mijn smaak feminist. Ik vind het heel belangrijk, genderneutraliteit eigenlijk tegen dichotoom denken, tegen het idee dat je of een meisje bent of een jongen en dat daar helemaal niets tussenin zit. Dan kom je al snel bij het idee dat gender een construct is. Meer in de wetenschappelijke hoek kom je dan uit bij queertheorie. En de gevolgen daarvan of hoe zich dat uitpakt als het gaat over het alledaagse leven, dan zijn dat natuurlijk genderneutrale wc's waar heel veel ophef over is geweest. Bijvoorbeeld, ook genderneutrale kleding. Mensen werden ontzettend boos toen *Hema* besloot om niet langer op de verpakking van kinderkleding te schrijven "jongenskleding" of "meisjeskleding". Na, het land was te klein. Maar ook genderneutrale aanspreekvormen, denk aan beste reizigers van de NS. Voor sommige feministen was dat ontzettend belangrijk, die vonden het fijn. Ik vond het niet zo zeer belangrijk als wel fijn dat gebeurde. Andere mensen vinden het een triviale zaak en zeggen: "Laat die feministen zich toch met serieuze zaken bezighouden". Er zijn dus veel thema's waar verschillend over gedacht wordt en er is daar niet heel duidelijk eenheid op. Een belangrijke divider eigenlijk, een belangrijk onderscheid tussen verschillende soorten feministen, is hoe belangrijk vindt iemand intersectionaliteit. Intersectionaliteit, in het woord zit intersectie. Dat is een kruispunt. In het Nederlands wordt intersectioneel denken ook wel kruispuntdenken genoemd. En dat betekent dat je rekening houdt met verschillende assen van je identiteit waar ongelijkheid op kan bestaan. Dus het gaat er niet alleen maar om of je vrouw bent, maar misschien ben je een vrouw van kleur. Witte homomannen hebben een hele andere

ervaring dan witte heteromannen of dan zwarte homomannen. Dus zo zijn er allerlei kruisingen van ongelijkheden en onderdrukkingen die bepalen wat jouw positie in de maatschappij is. En dat legt dus ook de aandacht bij de verschillen tussen vrouwen en niet alle vrouwen zijn hetzelfde of de verschillen tussen mannen of de overlap tussen mannen en vrouwen. Het maakt het allemaal een stuk complexer. Dan hier zie je een aantal van die assen die ertoe kunnen doen, bijvoorbeeld ability, heb je een stoornis of een handicap of niet? Ik zie aan de universiteit eigenlijk nauwelijks dove of blinde mensen, vraag me altijd af ook hoe dat komt. Maar die hebben weer, die lopen weer tegen hele andere problemen aan dan mensen die dat niet hebben. Waar je woont doet ertoe maar bijvoorbeeld ook je leeftijd, je seksualiteit, je heritage, dus wat voor soort geschiedenis je hebt, je gender, je etniciteit, je ras, je familiestatus, je opleidingsniveau, of je religieus bent of niet, de taal die je spreekt, aboriginality staat erbij en immigratiestatus, maar ook bijvoorbeeld het beroep wat je hebt. Dus al die verschillende assen kunnen samenwerken. Na, dat intersectionaliteit, dat is echt een ontzettend belangrijke term binnen dat hedendaagse feminisme. Maar het is ook iets wat dus onderling tot strijd leidt want het bepaalt eigenlijk welk gewicht geef je nou aan wat voor onderwerpen en welke thema's zijn voor jou belangrijk. Ik noemde al dat vrouwen aan de top. Dat wordt echt gezien als iets waar witte vrouwen zich mee bezighouden en er zijn dus mensen die zeggen: "Ja, misschien moet je wat minder opwinden over die vrouwen aan de top en wat meer zou je op moeten vinden bijvoorbeeld over die loonkloof". Het blijft altijd zo binnen een activistische stroming, dat er onduidelijkheid is of onenigheid is over welke onderwerpen gaan we, op welke moment aanpakken of op welke manier, wat moet daarboven aan. Dat was bij de tweede golf zo en dat is nu ook zo. En vaak was het terugkijken op de tweede golf, dan wordt net gedaan alsof al die vrouwen allemaal verenigd waren, alsof ze allemaal *Dolle Minas* waren met dezelfde doelen. Maar dus nogmaals, dat is echt niet zo. Belangrijk daarbij, of ik had nog een mooi voorbeeld voor jullie, *Damn Honey* is een feministische podcast. En die hebben, de afgelopen weken hebben ze lijsttrekkers geïnterviewd en ze zijn een beetje die langs de feministische meetlat gelegd. En ze vroegen aan Sigrid Kaag: "Heb je weleens een femimisser gemaakt, een feministische faux pas in ieder geval?" En toen zei Sigrid Kaag: "Nee hoor, dat heb ik nooit. Ik ben gewoon een feminist." En toen vroegen die meiden: "Hoe zit het dan met *Moriadeal*?" En Kaag was een beetje flabbergasted: "Maar dat is toch helemaal geen feministisch onderwerp." Maar voor die meiden die heel intersectioneel zijn, is dat wel degelijk een feministisch onderwerp, want al die verschillende vormen van onderdrukking zijn met elkaar verbonden. De rol van zwarte vrouwen in de beweging was echt wel iets wat in de tweede golf ook speelde. Er waren toen al vrouwen van kleur in Nederland, die maakten zich ook al boos over het gebrek aan solidariteit van hun witte zusters, om het zo te zeggen. Maar andere dingen zijn wel echt nieuw, bijvoorbeeld de aandacht die er nu is voor mensen met een stoornis of een

handicap of de solidariteit die uitgesproken wordt naar transvrouwen is wel echt nieuw daarbij. Genderissues dus. Dat brengt ook een beetje op hoe zit het nou met mannelijkheid. En het gaat veel over vrouwen maar ik zei net: het patriarchaat naait ons allemaal. Dus, mannen zijn er ook betrokken. Ik wil jullie eerst een filmpje laten zien.

Publicité de la marque Gillette :

Voix off : The MeToo movement against sexual harassment. Masculinity. Is this the best a man can get? Is it? We can hide from it. Sexual harassment is taking over hard. It's been going on far too long. We can't laugh it off. Who's the daddy?

Chef d'entreprise : What I actually think she is trying to say...

Voix-off : Making the same old excuses.

Groupe d'hommes en chœur : Boys will be boys.

Voix off : But something finally changed.

Présentatrice TV : Warning: allegation regarding sexual assaults and sexual harassment.

Journalistes : But she said that...

Voix off : And there will be no going back. Because we, we believe in the best in men.

Terry Crews : Men need to hold other men accountable.

Intervenant 1 : Smile, sweetie.

Intervenant 2 : Come on.

Voix off : Just say the right thing. To act the right way.

Intervenant 3 : Not cool, not cool.

Voix off : Some already are. The way is big and small.

Père et petite fille : I'm strong, I'm strong.

Voix off : But some is not enough.

Père aux deux petits garçons : It is not how we treat each other, okay?

Voix off : Because the boys watching today will be the men of tomorrow.

LD : Dus jullie hebben gekeken naar een reclame van Gillette en daarin zag je een aantal thema's terugkomen die je hoort als het gaat over mannelijkheid. Het idee bijvoorbeeld dat mannen niet geleerd worden om hun emoties te uiten. Maar je zag ook

terugkomen bijvoorbeeld hoe mannen vrouwen nafluiten op straat, hoe ze verantwoordelijk zijn voor vormen van seksueel geweld. Mannelijkheid, vind ik een heel interessant onderwerp. Ik heb er ook veel over geschreven. Mannen zelf doen dat een heel stuk minder en dat, dat vind ik heel erg jammer, want die vraag die vrouwen zich zijn gaan stellen in de tweede feministische golf, wat betekent het nou om een vrouw te zijn? Ja, kan je natuurlijk ook stellen voor mannen. Wat betekent het nou eigenlijk om een man te zijn? En het is heel raar als je dat aan vrouwen overlaat want tegelijkertijd dat dit soort reclames gemaakt worden, zijn er ook heel veel klachten van vrouwen over iets wat "giftige mannelijkheid" wordt genoemd. Waarbij er gezegd wordt dat mannen groeien op een bepaalde manier op, die ertoe leidt dat zij ofwel met hun eigen emoties in de knoop komen, dus dat die mannelijkheid giftig is voor hemzelf, ofwel dat ze zich op zo'n manier gedragen dat het giftig is voor andere mensen, dus naar buiten toe. Dus dat gesprek over wat is mannelijkheid, hoe, wat voor vormen van mannelijkheid zijn er, welke vormen van mannelijkheid vinden we afkeurenswaardig en hoe zit het nou eigenlijk. Dat gesprek wordt gevoerd maar de stem van mannen daarin ontbreekt wat mij betreft nog wat sterk, binnen dat huidige feminisme. Als het dan gaat over hoe ziet dat, hoe krijgt dat huidige feminisme vorm, waar doen ze dat: wij zagen Dolle Minas gebruik maken van televisie en van acties in de buitenruimte. Hoe zit dat nu? Na, Internet is natuurlijk ontzettend belangrijk. Dus als je gaat nadenken over is er misschien een nieuwe golf, dan is dat Internet en hoe daar activisten met elkaar communiceren. Dat vind ik ontzettend belangrijk. We hebben bijvoorbeeld gezien dat een site als Tumblr, die net iets meer in de marge zat, een heel belangrijke mobiliteitsgrond eigenlijk is geweest. Dat was een platform waar content gedeeld kon worden. Het kan nog steeds via Tumblr, maar het is minder populair dan dat het eerst was. Er kon content gedeeld worden, waar mensen elkaar vonden en waar activisme kon groeien, waar bijvoorbeeld queertheorie aan elkaar werd uitgelegd of wat intersectionaliteit nou precies is. Belangrijk dus aan het Internet. Natuurlijk was het doet, is het je stelt je in staat om gelijkgestemde te ontmoeten die niet bij jou in de buurt zijn. Dus je hoeft niet met ze allen in Delft te wonen om elkaar te kunnen vinden op dit vlak of misschien op verschillende plekken van Delft. Internet is heel belangrijk. Ik moet hier ook natuurlijk hashtag activisme noemen. Dat was altijd een beetje een denigrerende term over activisten. Het is nogal makkelijk om een tweet de wereld in te sturen en vervolgens kan je gewoon lekker in je luie stoel blijven zitten. Maar we hebben toch wel hashtag campagnes gezien die daadwerkelijk iets teweeg hebben gebracht. We moeten daarbij denken in 2015, wat je in Nederland de hashtag *Zeghet*. Anke Laterveer had haar verhaal gedeeld over hoe zij was verkracht in haar eigen huis en dat werd opgepikt door Anousha Nzume en Stella Bergsma die met z'n allen die hashtag bedachten. En toen gingen vrouwen dus hun verhalen delen op sociale media over hun ervaringen met seksueel geweld. Die hashtag was een paar dagen trending, zorgde voor veel roering en leidde uiteindelijk ook tot kamervragen over dat aangiftebeleid van de politie.

Dat klinkt nu alweer als heel lang geleden en veel bekender is natuurlijk de hashtag *MeToo*. Een groot gemaakt door actrice Alyssa Milano die, naar aanleiding van de Harvey Weinstein beschuldigingen, naar voren stapte eigenlijk op *Twitter* en zei: "Als je zoiets hebt meegemaakt, reageer dan op mijn tweet met de hashtag *MeToo*." Nadat die hashtag *MeToo*, die was al eerder bedacht door zwarte activiste Tarana Burke. En het geinige is dat zij bedacht het in een tijd dat er eigenlijk nog geen hashtag waren, maar ook met het idee dat vrouwen online hun ervaringen zouden delen. Maar met name gericht tot vrouwen in de zwarte gemeenschap om elkaar het gevoel te geven samen sterk te zijn, om te laten weten dat je niet alleen bent. Ik zei al, toen sociale media minder groot waren en hashtags nog niet zo'n ding waren, was het veel moeilijker om dat momentum te krijgen waar Alyssa Milano wel in slaagde om te krijgen in 2017. En ik zei hashtag *ZegHet* was een paar dagen trending. Nou, hashtag *MeToo* is wel een jaar trending geweest. Internet dus stelt activisten in staat, en het gaat daarbij niet alleen over feminisme maar je ziet dat bijvoorbeeld ook bij de *Black Lives Matter* movement, stelt activisten in staat om de traditionele poortwachters van de journalistiek eigenlijk te passeren. Je bent niet afhankelijk van een journalist om die aandacht te krijgen, om een platform te vinden. En we zien op vergelijkbare manier ook dat feministen hun eigen kanalen starten, dat ze hun eigen dingen beginnen, eigen media dus. In de jaren negentig maakte die Riot Grrrl waar ik het over had, die maakten zines waar ze dingen in schreven. Die gingen ze dan stencilen of kopiëren en ronddelen. Nou, nu kan het natuurlijk veel makkelijker, bijvoorbeeld door een podcast te maken zoals de podcast *Dipsaus* waarin zwarte vrouwen praten over problemen waar zij als zwarte vrouwen tegen aanlopen. Eigen media dus. Podcasts, *Youtube*-kanalen, alles wat je kunt bedenken. Maar vrouwen gaan ook nog steeds de straat op en ik heb een mooi stukje over wat hoogtepunten van de *Women's March*.

Documentaire sur la Women's March:

Whoopie Goldberg : We are here just to say as women: we are not taking it anymore.

Viola Davis : I am speaking today not just for the Metoo's 'cause I was a Metoo. But when I raise my hand, I am aware of all the women who are still in silence.

Manifestantes en choeur : Our bodies, our rights.

Un autre groupe de manifestantes : We want a government to pass this, got the bill.

LD : Nou, wat je hier ziet en wat ik interessant vind, is dat eigenlijk alles populaire cultuur is geworden. Dus je ziet ontzettend het belang, van wat Dolle Mina ook al door had, het belang van mediageniek zijn. Dus op het moment dat je allemaal met roze mutsjes loopt of dat je heel aansprekende borden hebt gemaakt tijdens zo'n protest, dan kan je jezelf verzekeren van media-aandacht en dat is belangrijk. En op het moment dat je eigen kanalen maakt, zorg je

dat je een mooi logo hebt, dan zorg je dat het allemaal strak in elkaar zit. Dus alles is populaire cultuur geworden. Nou, voor dat activisme is het heel belangrijk dat er bijvoorbeeld eigen kanalen zijn. Je zou kunnen zeggen: "Wat voor nut heeft het als zwarte vrouwen een podcast maken voor zwarte vrouwen. Is dat niet ontzettend niche?". Nee, want net als bij die praatgroepen uit de tweede golf, is het belangrijk dat feministen samenkomen en praten over de problemen die ze ervaren. Niet alleen maar om hun hart te luchten maar ook om te bedenken wat de agenda eigenlijk moet zijn. Over wat voor onderwerpen moet het eigenlijk gaan, wat zijn onze issues, want zoals dat rijtje net heeft laten zien, zo vanzelfsprekend is dat niet. Daarnaast zijn ook die eigen kanalen en samenkomen tijdens zo'n march of samenkomen op het Internet, belangrijk voor het vormen van netwerken. En die netwerken die heb je natuurlijk nodig als je met elkaar wilt gaan protesteren, als je op het Malieveld samen wilt komen. Dan moest je vroeger telefoonlijsten hebben en nu moet je e-mailadressen hebben, nu je moet twitter-volgers hebben om die mensen bij elkaar te kunnen brengen. Dus die agendering is belangrijk, die netwerkvorming is belangrijk, want als je die twee dingen samen optelt, dan heb je mobilisatiepotentieel. En mobilisatiepotentieel is weer nodig om politieke druk uit te oefenen, om dingen gedaan te krijgen want ik zei net al, feminisme is springlevend onder politici. Het is nu bijna zover dat je dus als politicus eigenlijk niet meer kunt maken om geen feminist te zijn. Maar ja, dat is natuurlijk de vraag: wat betekent het nog om dan feminist te zijn? Als zowel Rutte lachend zegt dat hij feminist is, wat houdt dat woord dan nog in? Weet ook niet of we dat moeten willen dat iedereen zich feminist noemt. Ik ga naar een afsluiting toe. Gender is een filosofische kwestie. In 1949 stelde Simone de Beauvoir zich de vraag: hoe komt dat als ik nadenk over mezelf, dat ik als eerste bedenk ik ben een vrouw, en dat een man nooit als eerste zou bedenken: ik ben een man? Wat betekent het om vrouw te zijn? En daar is een heel dik boek voor nodig om die vraag te verkennen en die vraag is ook nog niet beantwoord. Genderstudies is een heel breed vakgebied. Het is vrijwel binnen iedere discipline vertegenwoordigd, want er is ook zoiets als feministische astrofysica naar het schijnt. Het is wel een aandachtsgebied dat we vooral terugzien in de sociale wetenschappen en in de letteren. En het gaat dan bijvoorbeeld over vragen als: wat voor kennis wordt er geproduceerd, over wie en voor wie eigenlijk? En ik weet niet of jullie het hier herkennen op de slide. Dit is een clitoris. En voor veel mensen hebben geen idee eigenlijk hoe kon een clitoris er uit ziet. Die denken dat het alleen dat een klein knopje is, maar dat is niet zo. Het was pas in 1999. Ik was toen al vijftien. 't was in 1999 werd 'ontdekt' hoe die clitoris er nou eigenlijk uitziet. Nou, dat zegt dus iets over... En dat was niet omdat we toen pas natuurlijk in het lichaam konden kijken om erachter te komen dat het dus veel meer is dan dat kleine knopje. Het komt echt omdat de vraag die in de wetenschappen gesteld worden seksistisch gekleurd kunnen zijn en daarom is feminisme nodig in alle vakgebieden. Iedereen moet dus kennismaken van kwesties rond gender en sekse, want gender en sekse zijn niet

hetzelfde. En dat komt omdat dit de basis is van hoe wij de wereld indelen. Het is al voordat je geboren bent. We hebben tegenwoordig die malle gender reveal parties, die eigenlijk seksen reveal parties zijn. Maar al voordat je geboren bent, word je in een systeem geplaatst en worden er allerlei verwachtingen gebouwd rondom jouw sekse. Daar wordt gezegd: het is een jongen en dan wordt er verondersteld dat er van alles voor jou zou gaan gelden. Gender en sekse vormen dus de basis van hoe wij de samenleving indelen, al het andere volgt daarna. Nou, en torn je aan die basis, dan schud je dus aan de fundamenten van onze maatschappij en dat is ook waarom feminisme soms woede opwekt. Ik hoop dat ik een beetje aan de fundamenten van jouw denken heb getornd en ik hoop ook dat er misschien wat woede is opgewekt, want de strijd is nog lang niet gestreden. Dank je wel voor jullie aandacht.